

თ. მარდალეიშვილი

ანტიკური ლიტერატურა

„კრიზის-მენეჯერი“ ქალი პერსონაჟები არისტოფანეს კომედიებში

თათია მარდალეიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი, საქართველო
tatiamardaleishvili13@gmail.com

სტატია ეხება ქალების, როგორც საუკეთესო კრიზის მენეჯერების, დამგეგმავების, კრიზისულ ვითარებაში საუკეთესო გამოსავლის მოძებნის თემას არისტოფანეს კომედიებში („თესმოფორიადუსები“, „ლისისტრატე“, „ქალთა სახალხო კრება“).

საკვანძო სიტყვები: ანტიკური ლიტერატურა, კომედია, ქალები, კრიზის – მენეჯერები.

2500 წელია არისტოფანე ყველა ეპოქისთვის „თანამედროვე“ და აქტუალურია დასმული პრობლემებით, სწორი აქცენტებით, მახვილი თვალით, ადამიანთა გულშემატკივრობით და შეუდარებელი იუმორით. იმდენად თანამედროვეა, რომ ხშირად ოცდამეერთე საუკუნის ადამიანებიც კი თვლიან, რომ კომედიოგრაფოსის ბასრი მახვილი სწორედ მათ მიმართ არის აღმართული. ალბათ, ამიტომ მოახსენევინა არისტოფანეს „კრაზანები“ ჰაიდელბერგის მერმა სცენიდან.

არისტოფანეს კომედიები, როგორც წესი, მრავალი ინტერპრეტაციის საშუალებას იძლევა. წინამდებარე სტატიაში ჩვენ შევეცდებით ვაჩვენოთ, როგორ განჭვრიტა დიდმა ბერძენმა ძვ. წ. მე-5 საუკუნეში, რომ დადგებოდა დრო, როცა იქნებოდნენ ლიდერი ქალები, რომლებიც კრიზისულ სიტუაციებში სწორად დაგეგმავდნენ გამოსავალს, მართავდნენ მამაკაცებს, მთელ ქვეყანას და თავიანთი დიპლომატიური საუბრებით ხელს შეუწყობდნენ კრიზისული სიტუაციების განმუხტვას. ეს მაშინ, როცა ჯერ კიდევ რეალურ ცხოვრებაში ამაზე ოცნებაც არ შეიძლებოდა.

ანალიზისათვის შევარჩიეთ არისტოფანეს სამი კომედია.

„თესმოფორიადუსები ანუ ქალები თესმოფორიას დღესასწაულზე“.

ამ კომედიაში ქალთათვის კრიზისული ვითარება იქმნება მაშინ, როდესაც ევრიპიდე მოევილინება მათ ქალთა ღირსებების შემლაზხველად, რადგან ტრაგიკოსმა „ჭუჭყში ამოსვარა ქალის სახელი, დაამცირა და შეურაცხველი იგი. სადაც კი გუნდი, პოეტი და მაცურებელი ნახა, ყველგან

ქალის ლანძვას მიჰყო ხელი“ (არისტ. თესმ. 386–389); ქალები თავის ტრაგედიებში გამოიყვანა მკვლელებად, ჭორიკნებად, ლოთებად და მოღალატეებად; „ჭუჭყში ამოსვარა ქალის სახელი“; ხატავს მხოლოდ და მხოლოდ ვერაგ, მოღალატე და სასტიკ ქალებს (შვილების მკვლელებს, გერის შემყვარებლებს, სიშმაგით აზრ–დაკარგულებს, ხოლო ერთგულებსა და ღირსეულებზე კი სიტყვასაც არ ამბობს (არისტ. თესმ. 391–398). მისი ტრაგედიების ნახვის შემდეგ შინ დაბრუნებული მამაკაცები კი ჯავრს თავიანთ ქალებზე იყრიან.

შექმნილი კრიზისული ვითარებიდან გამოსავალს ქალები იმაში ხედავენ, რომ ევრიპიდეზე შური იძიონ და სიკვდილით დასაჯონ. თავიანთი გეგმის სისრულეში მოსაყვანად ისინი ირჩევენ თესმოფორიას დღესასწაულს, რომელიც იყო სახალხო დღესასწაული მხოლოდ ქალებისათვის (შდრ. Parke 1986: 41–43). ბერძნულ ტრადიციაში სქესობრივი ტაბუს ეს ფორმა ჩვეულებრივ მოვლენას არ წარმოადგენდა. მართალია, ღმერთებს ჰყავდათ ქურუმებად კაცები, ხოლო ქალღმერთებს - ქალები, მათი თაყვანისმცემლები კი, როგორც წესი, შეიძლებოდა ყოფილიყვნენ ერთდროულად როგორც ქალები, ასევე მამაკაცები, მაგრამ ზოგიერთი კულტის თაყვანისმცემელთა შორის დასაშვები იყო მხოლოდ მამაკაცთა არსებობა. სამაგიეროდ, ზოგიერთ რიტუალში არ იღებდნენ მონაწილეობას კაცები. ერთ–ერთი მათგანი იყო სწორედ თესმოფორიას დღესასწაული, რომელიც ეძღვნებოდა ქალღმერთ დემეტრეს.

მიჩნეულია, რომ თესმოფორიას დღესასწაულის მონაწილეთა მხოლოდ ქალებით შემოფარგვლა მომდინარეობს იმ დროიდან, როცა ტომის შემადგენელი მამაკაცები სანადიროდ მიდიოდნენ, ხოლო ქალები – მინდვრებს უვლიდნენ (შდრ. Parke 1986: 41–43). ეს დღესასწაული სამი დღის განმავლობაში ტარდებოდა. ასეთი მასიური წამოსვლა ქალებისა საკუთარი ოჯახებიდან, რა თქმა უნდა, გავლენას იქონიებდა მოქალაქეთა ჩვეულებრივი ცხოვრების რიტმზე. არისტოფანეს თქმით, დღესასწაულის მიმდინარეობისას არ ტარდებოდა სასამართლო პროცესები და ქალაქის კონსულთა შეკრებები. თესმოფორიას დღესასწაულს დასჭირდებოდა კარგი ორგანიზება, რადგანაც საჭირო იყო მონაწილეთათვის საძილე მოწყობილობებით, საჭმლით, კარვებით და სხვანივთებით უზრუნველყოფა. ამისათვის კი ირჩევდნენ ორ ლიდერ ქალს პროცესიის ორგანიზებისა და საჭირო პირობებით უზრუნველსაყოფად.

თესმოფორიას დღესასწაული იძლეოდა ყველანაირ საშუალებას, ქალებს თავადვე ემართათ საკუთარი თავი – გარკვეული პერიოდით მაინც. კლასიკურ ეპოქაში თესმოფორიას დღესასწაულმა ახალი დატვირთვა შეიძინა, რაც მდგომარეობდა იმაში რომ, მთელი ამ

თ. მარდაღიშვილი

რიტუალის განმავლობაში ქალები შეყრილიყვნენ ერთად და ჰქონოდათ შესაძლებლობა, გადაეჭრათ წლის განმავლობაში დაგროვილი პრობლემები მათი საკმაოდ შეზღუდული ცხოვრების პირობებში (შდრ. Bell 1986: 89–92).

ევრიპიდეს ქალებისადმი მტრობა ბერძენ-სპარსელთა მტრობის რანგში იყო აყვანილი და სასწრაფოდ მოსაგვარებელ პრობლემებს განეკუთვნებოდა (შდრ. Macdowell 1995: 101).

კრიზისული სიტუაციიდან გამოსასვლელად ქალები ეტაპობრივად მოქმედებენ:

- ორგანიზებას უწევენ თესმოფორიას დღესასწაულისაკენ მასობრივ მსვლელობას;
- იწვევენ კრებას, რომელზეც არათუ ხმის მიცემის, დასწრების უფლებაც კი არ გააჩნიათ მამაკაცებს. შესაძლოა, კრებით ქალები, გარკვეულწილად, გამოხატავდნენ თავიანთ პროტესტს იმ პოლიტიკური ძალების წინააღმდეგ, რომლებსაც მამაკაცები აწყობდნენ და რომელშიც მონაწილეობის მიღება ქალებს ეკრძალებოდათ;
- ამ საქმეებს გასაიდუმლოებულად აგვარებენ და საიდუმლოს გარკვეულ დრომდე მკაცრად იცავენ;
- ევრიპიდეს ერთადერთ დამცველს, ქალურად გადაცმულ მნესილოქოსს, ევრიპიდეს სიმამრს, სვეტზე მიაბამენ და მეთვალყურეს მიუჩენენ. ძალიან მკაცრი არიან ქალები მნესილოქოსის მიმართ ორი მიზეზის გამო: 1. მან დაარღვია საიდუმლო რიტუალის მთავარი მოთხოვნა – არ ყოფილიყო არცერთი მამაკაცი ქალთა შორის; 2. მნესილოქოსმა გაზედა დაეცვა ევრიპიდე, კაცი, რომელიც თავიანთ უპირველეს მტრად გამოაცხადეს ქალებმა. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ქალებმა დამნაშავე მნესილოქოსის კოცონზე დაწვა განიზრახეს.
- მოჰყავთ არგუმენტები მნესილოქოსის არგუმენტების გასაბათილებლად: თუკი ჩვენ მართლაც ისეთი ბოროტები ვართ, როგორც ამას ამტკიცებთ – რომ ვთესავთ მწუხარებას, ომებს, აჯანყებებს, გაუტანლობასა და შუღლს – რატომღა ქორწინდებით ჩვენზე? რატომ ცდილობთ, ვიყოთ სულ სახლში, რისთვის უფრო ხილდებით თქვენს ცოლებს ამ „ბოროტებასა და გესლს?“ მამაკაცთა შორის უფრო მეტნი გახლავთ მოვაჭრენი, გაიძვერანი, მძარცველნი, ვიდრე ქალთა შორის; ქალები გაცილებით უფრო მეტად უფრო ხილდებიან მემკვიდრეობას, ვიდრე მამაკაცები; საკმარისია ლამაზმა ქალმა გაიხედოს ფანჯარაში, რომ ყველა სულმოუთქმელად ელოდება კიდევ როდის გაიხედავს; ჩვენ

ქალაქისათვის ვშობთ და ვზრდით მოქალაქეებს; თქვენ გგონიათ თქვენ გვჯობიხართ? ჩვენ კი პირიქით ვფიქრობთ; დე, ყველა დაწყველილ იქნეს, ვინც ქალთა მოდგმას რამეს დაუშავებს (არისტ. თესმ.406-413).

- ორმხრივ შეთანხმებას ადებინებენ ევრიპიდეს. მართალია, იგი გადარჩა ცოცხალი, მაგრამ პირობა დადო, რომ აღარასოდეს აღარ მოისმენდნენ ქალები მისგან ავად თქმულს. ერთადერთი, რამაც სიმე-სიმამრი ქალების რისხვისაგან იხსნა, იყო სწორედ ევრიპიდეს მიერ დადებული პირობა, რის შემდეგაც ევრიპიდე და მნესილოქოსი გათავისუფლდნენ.

კომედიის ფინალში ქალებსა და ევრიპიდეს შორის ორმხრივი შეთანხმების დადება, რასაკვირველია კრიზისული სიტუაციის სწორად მართვასა და წარმატებით გამოსავლის პოვნაზე მიანიშნებს. თუკი „თესმოფორიადუსებში“ ქალთა კრიზისული სიტუაციის ცენტრალურ პრობლემას ევრიპიდე წარმოადგენს და ამ სიტუაციიდან გამოსვლის მიზანი ევრიპიდეს „ნეიტრალიზაციაა“, კომედიაში „ლისისტრატე“ ქალების მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ისეთი არსებითი საკითხი, როგორცაა ომი და მშვიდობა (შდრ. Taaffe 1993: 60).

„ლისისტრატე“. კომედიაში წარმოდგენილია ომის მიმართ ორგვარი დამოკიდებულებას შორის დაპირისპირება – მამაკაცების, რომლებიც მიელტვიან სისხლიან ომებს და ქალების, რომლებიც მშვიდობიან ცხოვრებას ესწრაფიან, რაც იწვევს კიდევ კრიზისულ სიტუაციას.

ქალებს ძალიან კარგად აქვთ გაცნობიერებული, რომ არსებობს ოჯახურ საქმეებზე უფრო მნიშვნელოვანი - ქვეყნის ხსნის საქმე. ამ საქმეს კი ქალები თავიანთ თავზე იღებენ, რადგან ნახეს, რომ კაცები ამ მისიას ვერ ასრულებენ თავიანთი უჭკუო გადაწყვეტილებებისა და ფულისათვის განუწყვეტელი ბრძოლის გამო: „ჩვენ გადაგარჩენთ თქვენ“ (არისტ. ლისისტრ. 500) - ხმამაღლა განუცხადეს ქალებმა კაცებს, რომელთაც ეგონათ, ომი მხოლოდ მამაკაცების საქმე იყო. აღმოჩნდა, რომ, პირველ რიგში, ომით თავად ქალები იტანჯებიან, რადგანაც ისინი შვილებს უმამოდ ზრდიან, დედები დავაჟკაცებულ მოდგმას ბრძოლის ველზე აგზავნიან, ქალებს სძინავთ სულ მარტო, ახალგაზრდები ბერდებიან ალერსის გარეშე. ქმრებს კი შეუძლიათ სიბერეშიც ახალგაზრდა ცოლები მოიყვანონ (არისტ. ლისისტრ. 100;110; 525; 595).

ამ კრიზისული ვითარებიდან გამოსასვლელად, ქალები გადაწყვეტენ, აუკრძალონ მამაკაცებს იარაღით სიარული და ერთი ბრძოლიდან მეორეში გაქცევა-გამოქცევის სულელური წესი. ამ მიზნის შესასრულებლად, ძალაუფლების ხელში აღებასაც არ ერიდებიან და კრიზისული სიტუაციის განმუხტვის გეგმასაც ადგენენ; იკავებენ აკროპოლისს და საკუთარ

თ. მარდალეიშვილი

პირობებს წაუყენებენ მამაკაცებს: „თუ ფული დაგჭირდებათ სახლისათვის, ხორცისათვის მოგცემთ, ომისათვის – არა“ (არისტ. ლისისტრ. 1065).

კრიზისულ ვითარებაში არისტოფანეს პერსონაჟი ქალები მზად არიან, იარაღს მოჰკიდონ ხელი, ესროლონ ყველაფერი, ოღონდ არ დანებდნენ. მათ ჰყავთ ოთხი შეიარაღებული რაზმი, რომელიც რისხვისაგან არის ანთებული (არისტ. ლისისტრ. 465–75), მაგრამ, ამავდროულად, ქალები არ კარგავენ ქალურობას (Taaffe 1993: 60). მათი დევიზებია: „პრანჭვა გადაგვარჩენს“ და „მიზნის მიღწევამდე თავი შევიკავოთ მამაკაცებთან ურთიერთობისაგან“ (არისტ. ლისისტრ. 120); „სწორედ ეს დაადებინებს კაცებს ხმალს, ფარს ხელს აღარ ახლებენ“ (არისტ. ლისისტრ. 50). „თუ საჭიროა მშვიდობისათვის, წავიდეთ ამ დათმობაზე. არ დავნებდეთ სიყვარულით, არ გავიკაროთ ახლოს არც ქმარი, არც საყვარელი. მოვხიბლოთ, სურვილით ავანთოთ, მერე კი ხელიდან დავუსხლტეთ (არისტ. ლისისტრ. 146; 164) - ასეთია მათი სამოქმედო გეგმა. კრიზისულ ვითარებაში ქალები გრძნობენ საკუთარი ნების გაერთიანების აუცილებლობას მამაკაცთა წინააღმდეგ.

მთავარი კრიზის-მენეჯერი ლისისტრატეა, რომელიც ამბობს: „ჩვენ მათზე გავიმარჯვრებთ, თუ ერთმანეთში არ ვიჩხუბებთ“ (არისტ. ლისისტრ. 767); როცა ქალები მოვლენ აქ ბეოტიიდან, პელოპონესიდან, კორინთოდან, ჩვენ მაშინ ყველანი ერთად გადავარჩენთ ელადას“ (არისტ. ლისისტრ. 40).

ამ კრიზისულ ვითარებაში მამაკაცები, თავის მხრივ, ცდილობენ, დროზე მოუგრიხონ კისერი ქალებს და ასწავლონ ჰკუა მანამ, სანამ მამაკაცთა საქმეთადაცუდად წავიდოდეს (არისტ. ლისისტრ. 677), მაგრამ როცა ნახეს, რომ ყველა ქალმა ერთხმად მიატოვა საძინებელი ოთახები და ქალთა გაფიცვა იყო ძალიან მტკიცე და ერთსულოვანი, კაცებმა აღიარეს ქალთა მოთხოვნის გონივრულობა და გადაწყვეტენ, რომ დაჰყვნენ ქალთა ნებას: „მართალია, არ არსებობს ქვეყანაზე უფრო დიდი მხეცი, ქალებს რომ აჯობებს, მართალია, ძალიან ძნელია ქალებთან ერთად ცხოვრება, მაგრამ არც ამ წყეულ ქალთა გარეშე აქვს ფასი ჩვენს არსებობას“.

კაცებმა ელჩობა გაუგზავნეს ლისისტრატეს, საერთო საქმეც სწორედ მას – ქალს ჩააბარეს და სპარტელებისა და ათენელების მორიგეზაც სთხოვეს. კორიფევსი შემდეგი სიტყვებით მიმართავს ლისისტრატეს: „ო, უმამაცესო ქალო, შენ ახლა უნდა შეეცადო, გახდე ავიცა და კეთილიც, მამაციცა და ბოროტიც, მშვიდიც და ბოზოქარი ეშმაკიც. მთელი ელადა პირველად შეიყარა აქ ერთად, დაუთმო რა შენს ჯადოქრობას“ (არისტ. ლისისტრ. 1110–13).

თავის მხრივ, ლისისტრატე მხოლოდ მას შემდეგ აძლევს უფლებას ათენელ და სპარტელ მამაკაცებს, შინ წაიყვანონ თავიანთი ცოლები, როცა

ისინი ერთგულებას შეჰფიცავენ ერთმანეთს.

ამ კომედიაში, ქალები, რომელთაც ჰყავთ გამოკვეთილი ლიდერი, ლისისტრატე, ახერხებენ კრიზისული ვითარების ნეიტრალიზაციას. შედეგად, მშვიდობა მყარდება ათენელებსა და სპარტელებს შორის.

ქალები, როგორც ძალიან კარგი კრიზის მენეჯერები, გვხვდებიან ასევე არისტოფანეს კომედიაში „ქალთასახალხო კრება“, რომელშიც კრიზისული ვითარება იქმნება მაშინ, როცა კაცები თავიანთი უგუნურობით საზოგადოებას მიიყვანენ ეკონომიკურ და მორალურ კრიზისამდე.

„ქალთა სახალხო კრება“. არისტოფანეს ამ კომედიაში ქალთა კრიზისული სიტუაცია მიმართულია ზოგადად მამაკაცების მიერ შექმნილ პოლიტიკურ სისტემისაკენ, რომელშიც მანამდე ქალები არ მონაწილეობდნენ. მაშინ, როცა ქალი თავისუფალი იყო, მას არ ჰქონდა მოქალაქის ყველა უფლება და მისი საქმიანობა მხოლოდ და მხოლოდ ოჯახური საქმიანობით შემოიფარგლებოდა (Macdowell 1995: 10–15). მათთვის დაკეტილი იყო პოლიტიკური ცხოვრების ყველა სფეროდა არ შეეძლოთ მონაწილეობა მიეღოთ სახელმწიფო საქმეების გადაწყვეტაში. სახალხო კრებაზე, რომელზეც მნიშვნელოვანი საკითხები წყდებოდა, ქალს არ ჰქონდა ხმის უფლება. სწორედ ამ უსამართლობით არის განპირობებული კრიზისული ვითარების შექმნა არისტოფანეს კომედიაში. ქალებს სურთ ქვეყანაში ქალთა ძალაუფლება დამყარდეს შემდეგი მიზეზების გამო :

- ქალაქს უსინდისონი მართავენ და სახელმწიფო მათ გამო ნგრევის პირასაა მისული;
- ქალები, მამაკაცებთან შედარებით, უფრო ჭკვიანები და საქმიანები არიან, მათ არ ახასიათებთ ზედმეტი ლაყბობა და ენის მიტან-მოტანა, თავს არავის მოატყუილებინებენ, რადგან თავად არიან ტყუილების ოსტატები, ისინი დაივიწყებენ მარცვას, ახლობლის შურს, არ იქნება ღარიბი, შიშველი და მშიერი, რადგან ქალთა უმრავლესობა დედები გახლავთ და ამ უბედურებისათვის არ გასწირავენ მათ მიერ ნაშობ შვილებს;
- ათენში დიდ პატივად ითვლება სიახლეებზე გამოდევნება, ძველის სიძულვილი, არსებულის დაცინვა მხოლოდ ქალთა მმართველობა არ გამოუცდია ათენს, დაე, ესეც ვსინჯოთ, ხომ ვანდობთ ქალებს ფულს, სახლსა და მეურნეობას!
- ქალებმა იციან, რომ ძალა ერთობაშია და ერთმანეთს მოუწოდებენ: „ერთ მუჭად შევიკრათ, ფხიზლად ვიყოთ, რომ მოულოდნელმა უბედურებამ არ დაღუპოს ჩვენი საერთო საქმე ქვეყნის ხსნისა“ (არისტ. ქალ. სახალხო. კრ. 483–99) .

კომედიის ცენტრალურ პერსონაჟს წარმოადგენს პრაქსაგორა, რომელიც

თ. მარდალეიშვილი

გეგმავს გამოსავალს შექმნილი კრიზისული ვითარებიდან. პრაქსაგორა დილით ადრე, კაცთაგან მალულად, შეკრებს მამაკაცურად გადაცმულ ათენელ ქალებს, რათა მათ სახალხო კრებაზე მოპოვებული რიცხოვრივი უპირატესობით მიაღწიონ პოლისში ძალაუფლების ქალებისათვის გადაცემას. ის ფიქრობს, რომ ამ საზოგადოების გადარჩენა მხოლოდ ქალებს შეუძლიათ.

პრაქსაგორა ცდილობს აჩვენოს ქალთა მმართველობის ისეთი უპირატესობები, როგორებიცაა უსამართლობების მოსპობა, სიღარიბე, ცრუმორწმუნეობა, საერთო ქონების შექმნა, რომელშიც წილი ყველას ექნება. პრაქსაგორა თავისი არგუმენტირებული მოსაზრებებით ახერხებს საკუთარი პროგრამის დაცვას, მამაკაც ოპონენტთა დარწმუნებას, მათი მხარდაჭერის მოპოვებას და კრიზისული სიტუაციიდან გამოჰყავს ქვეყანა.

ქალები კომედიაში „ქალთა სახალხო კრება“ გვევლინებიან არამარტო უსამართლო პოლიტიკური სისტემის, არამედ, მთელი ფორმაციის შემცვლელებად. ისინი შექმნილი კრიზისული ვითარებიდან გამოსავალს ეტაპობრივად გეგმავენ და ანხორციელებენ:

- ქალები მამაკაცის ფორმას იღებენ, გამოეწყობიან მათ ტანსაცმელში, დაიკრავენ წვერსა და ულვაშს, დაიბოხებენ ხმას და ცდილობენ, რომ ისაუბრონ მამაკაცურად – ღირსების გრძნობით;
- ქალები სახალხო კრებაზე შექმნიან რიცხოვრივ უპირატესობას და ხმას აძლევენ იმას, რომ ქვეყანაში დამყარდეს ქალთა ძალაუფლება.

მართალია, ქალების მიერ შემუშავებული პროგრამის განხორციელება საკმაოდ გაუმართავი აღმოჩნდა იმ უხერხულობათა გამო, რომელნიც მის რეალიზაციას ახლდა თან, მაგრამ ფაქტია, მიუხედავად ამისა, კომედიაში ქალები გვევლინებიან როგორც კრიზისული ვითარების საუკეთესო დამგეგმავნი და ამ გეგმის მიზანმიმართულად განმახორციელებელნი.

ქალთა გინოკრატიათ ათენში კრახი განიცადა, თუმცა არა იმის გამო, რომ ქალებმა ვერ შეძლეს მამაკაცებზე აღმატება და მათზე ძალაუფლების მოპოვება, არამედ იმიტომ, რომ მათი იდეები უტოპიური და აბსურდული იყო (გორდეზიანი 2002: 479).

როგორც ვნახეთ, არისტოფანეს კომედიები გვთავაზობს იმ კრიზის-მენეჯერ ქალთა საინტერესო პალიტრას, რომლებიც შექმნილი კრიზისული ვითარებიდან ეძებენ გამოსავალს, გეგმავენ თავიანთ ნაბიჯებს, ახდენენ მათ რეალიზაციას და წარმატებით გადაჰყავთ სიტუაციები კრიტიკულიდან მშვიდობიანისკენ.

ლიტერატურა

- არისტოფანე. 2011. კომედიები. მთარგმნელი ლევან ბერძენიშვილი, ტომი 4. თბილისი: ლოგოს პრესი.
- გორდეზიანი, რ. 2002. ბერძნული ლიტერატურა. თბილისი.
- Aristophanes. 1973. Comedies. Oxford University Press.
- Bell, C. 1992. Ritual Theory, Ritual Practice. Oxford.
- Buckert, W. 1966. Greek Tragedy and Sacrificial Ritual. GRBS 7.
- Ehrenberg, V. 1962. The People of Aristophanes. New York.
- Foley, H. P. 1981. The Conception of Women in Athenian Drama. Reflections of Women in Antiquity. New York.
- Gomme A. W. 1937. The Position of Women in Athens in the fifth and Fourth Centuries. Essays in Greek History and Literature. Oxford.
- Macdowell, D.M. 1995. Aristophanes and Athens. Oxford.
- Parke, H. W. 1986. Festivals of Athenians. London.
- Shaw, M. 1975. "The Female Intruder: Women in the Fifth Century Drama". CPH 70.
- Taaffe, L. k. 1995. Aristophanes and Athens. Oxford.
- Wright F.A. 1969. Feminism in Greek Literature. Dort Washington. New York.

Classics

Crisis Manager Women Characters According to Aristophanes' Comedies

Tatia Mardaleishvili

Akaki Tsereteli State university
Kutaisi, Georgia
tatiamardaleishvili13@gmail.com

The article addresses the issue of women as the best crisis managers, planners, and the best solution finders in crisis situations according to the following comedies written by Aristophanes "The Thesmophorians", "Lysistrata", "Assemblywomen".

Keywords: antique literature, comedy, women, crisis managers.

In Aristophanes' comedy "The Thesmophorians", a crisis situation is created for women when Euripides appears to violate their dignity. Euripides "threw the name of the woman in the dirt, humiliated and insulted them. Wherever he saw the choir, the poet and the audience, he cursed women everywhere" (Arist. Thess. 386–9). Euripides portrayed women in his tragedies as murderers, gossipers, drunkards, and traitors. The women unanimously agree that Euripides "threw the woman's name in the dirt" and at their meeting unanimously state that their first enemy is Euripides, as he paints in his tragedies only incompetent, traitorous and cruel women, and he does not say a word about the faithful and the worthy ones.

In search of a way out of the crisis, in Aristophanes' comedy "The Thesmophorians" the women decide to take a revenge on Euripides and sentence him severely. To carry out their plan, they choose the feast of Thesmophoria. Noteworthy is the fact that Thesmophoria was a public holiday exclusively only for women dedicated to the goddess Demetrius (Park 1986; 41–43). As this celebration lasted for three days, such massive departure of women from their homes would certainly bring some dissonance to the rhythm of the ordinary life of the citizens. The celebration of Thesmophoria would definitely need to be well organized, for which two women were chosen - as officials to ensure throughout the year that the procession of women to Thesmophorion was provided and organized with all necessary conditions. It was the celebration of Thesmophoria that allowed women to govern themselves independently even for a limited period of time (Bell 1986: 89–90). In addition to all of the above, it is likely that the celebration of Thesmophoria in the classical era acquired a new purpose - this was due to the fact that women - in quite limited living conditions - were allowed to come together and solve their own problems during this ritual (Park 1986:

92). Thesmophoria's holiday was the best background to portray the problem of female characters. It was the only time during the whole year when women from all over Greece could come together, raise painful issues for them and take care of their solution. One such urgent issue and crisis situation in Aristophanes' comedy was the issue of the relation of women to the poet Euripides.

Women plan the solution step by step from the created crisis situation;

1. Organize a mass march to Thesmophoria.
2. They convened a meeting. Men do not even have the right to vote or attend the meeting. These cases are solved in secret by women and they are their own masters.
3. After identifying the only defender of Euripides - the disguised Mnesilocos –the women tied him to a pillar and supervised him.
4. They cite arguments in response to Mnesilocos' arguments.
5. They made a mutual agreement with Euripides.

In order to find a way out of the crisis, women achieve their goal as a result of the actions they have planned and implemented; It is true that Euripides survived, but he promised that women would never hear again his curse towards them. The signing of a mutual agreement between women and Euripides in the finale of the comedy of course leads to the victory of women and the successful resolution of a crisis situation by them.

If Euripides is the central problem of the crisis situation of women in "The Thesmophorians" and it is directed towards him, in the comedy "Lysistrata" the main problem of women is such an essential issue as war (Taaffe 1993: 60). The comedy presents a confrontation between two attitudes towards war - men who embrace bloody wars and women who aspire to a peaceful life.

Women are well aware that there is something more important than family affairs, and this is an important issue for the salvation of the country, and women decide to take on this task because they have seen that men are unable to fulfill this mission due to their unwise decisions and incessant struggle for money. The men thought that war was only a matter for men, but it turned out that first of all women suffered from war, as they raise their children without a father, mothers send them to the battlefield, women sleep alone, young people grow old without affection. Husbands, in turn, can marry to young wives into an old age (Arist. Lysistr. 100; 110; 525; 595).

To get out of this crisis, women decide to ban men from carrying weapons and the stupid rule of fleeing from one battle to another. In order to achieve their goal, the women are not even afraid of taking the power. Women plan to carry out their plan in stages; they will occupy the Acropolis and impose their own conditions on the men: "If you need money for a house, or for meat will

თ. მარდალეიშვილი

---

give it to you, but not for war" (Arist. Lister. 1065). It should be mentioned that in this crisis situation the women characters of Aristophanes' comedy are ready to take up weapons, shoot everything, but do not give in; They have four armed detachments, which are ignited by anger (Arist. Lysistr. 465-75), But at the same time women do not lose their femininity (Taafe 1993: 60). In a crisis situation, women feel the need to unite their will against men. Lysistrata declares: "We will overcome them if we do not quarrel with each other" (Arist. Lysistr. 767). As for men, in this crisis situation, try to twist the necks of women in time and teach them to be smart until the affairs of men go completely wrong (Arist. Lysistr. 677), but when they saw that all the women unanimously left the bedrooms, and the women's strike was very firm and unanimous - the men recognized the reasonableness of the women's request and decided to follow the women's will. The men decide to send an ambassador to Lysistrata, and the common task is handed over to her - they ask her to reconcile the Spartan-Athenians. Lysistrata only allows Athenian and Spartan men to take their wives when they swear fidelity to one another. In this comedy, the women, who have a prominent leader - Lysistrata, successfully deal with a crisis situation - the neutralization of the genius of war.

Women as very good crisis managers are well represented in a comedy after Aristophanes called "Assemblywomen". In this comedy, a crisis situation is created when men, through their recklessness, lead the society to an economic and moral crisis. In this comedy, the crisis situation of women is directed towards a political system created by men in general, in which women had not participated before. When women were free, they did not have the right of full citizenship and their activities were limited to family activities (MacDowell 1995: 10-15). All spheres of political life were closed to them and they could not participate in the solution of state affairs. Women want to establish women's power in the country for the following reasons:

- The city is ruled by dishonest people and the state is on the verge of collapse because of them;
- Women are smarter and more active than men, they are not characterized by excessive flattery, they are not deceived by anyone as they themselves are masters of lies, they will forget robbery, the envy of a loved one, there will not be poor, naked and hungry people, because most of the women are mothers and they do not sacrifice the children they give birth to for this misfortune;
- It is a great honor in Athens to be chased by the news, to hate the old, to ridicule the existing, only the women's government has not been experienced in Athens, let's try this too, as we trust women with money,

house and farm;

- Women know that power is in unity and they call on one another: "Let us gather together, let us be vigilant, so that the sudden calamity does not destroy our common cause for the salvation of the country" (Arist. Assembly Wom 483-90).

The central character of the comedy is Praxagora, who plans a way out of the created crisis situation. Praxagora secretly gathers Athenian women disguised as men early in the morning in order to achieve the transfer of power to the women of Polis by a numerical advantage gained at their Assembly. She thinks that only women can save this society. Indeed women steal men's clothing and as a result of their superiority in the Assembly power was given to women in Athens. Praxagora tries in every way to show the advantages of women's governance such as the eradication of injustices, poverty, superstition and the creation of a common property in which everyone will have a share. Praxagora with her argumentative opinions manages to defend her own ideas, convince male opponents and gain their support.

Women in the comedy "Assemblywomen" appear not only as a substitute for an unjust political system, but also for the entire formation. They gradually plan and implement the solution to the created crisis situation; 1. Women take the form of men, dress themselves in clothes, stick beards and moustaches, raise their voices and try to speak masculinely - with a sense of dignity. 2. Women have a numerical advantage in the Assembly vote for the establishment of women's power in the country. It is true that the implementation of the program developed by women turned out to be quite awkward due to the inconveniences that accompanied its realization, but in the comedy, women appear to be the best planners and implementers of this crisis situation. Women's gynocracy crashed in Athens, not because women were unable to surpass men in gaining power over them, but because their ideas were utopian and absurd (Gordeziani).

Aristophanes' comedies, as they usually do, give us a very interesting picture of women as the best crisis managers who find a way out of the created crisis situation, plan their steps and successfully implement them to carry out their plan.

ანტიკური ლიტერატურა